

Resultaten Meetprogramma Reptielen 2018

In 2018 is voor het 25ste opeenvolgende jaar geteld in het kader van het NEM-meetprogramma voor reptielen. Een prachtige mijlpaal voor het langstlopende RAVON-project waaraan tijdens de RAVON-dag in november 2018 de nodige aandacht werd besteed. We ontvingen gegevens van 249 trajecten en zagen gedurende 1.194 bezoeken 9.138 keer een slang of hagedis. Aanmerkelijk minder dan in voorgaande jaren waarin toch altijd ruim 10.000 reptielen werden geteld. Dat er minder reptielen zijn gezien valt echter niet los te zien van het aantal bezoeken, dat lag dit jaar lager dan andere jaren. In 2017 waren er bijvoorbeeld 1.296 bezoeken, 102 bezoeken meer, dan worden er natuurlijk ook meer reptielen gezien. Wel is, net als andere jaren, de zandhagedis het vaakst waargenomen, de gladde slang is met slechts 75 waarnemingen het minst waargenomen reptiel.

Het weer in 2018

Zoals we ons vast allemaal wel herinneren was het weer in 2018 extreem: extreem warm, extreem zonnig en zeer droog (KNMI, 2019). De winter was nog het meest normale seizoen met een zeer zachte januari en een koude februari. Opvallend was de storm van 18 januari, behorende bij de 10 zwaarste stormen sinds 1970. Deze storm zorgde ervoor dat het dak van het Science park in Amsterdam geblazen werd en de RAVON-dependance tijdelijk even dakloos was.

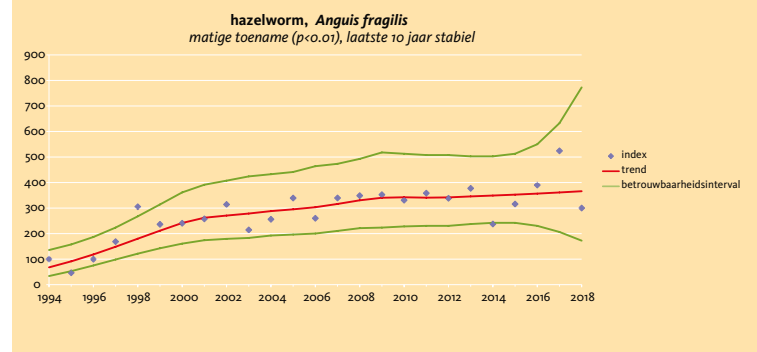
De lente begon laat, maart was koud. April was zeer zacht en nat. Mei was met een gemiddelde temperatuur van 16,4°C de warmste mei in minimaal 300 jaar. De zomer was de warmste sinds 1901 en daarnaast ook zeer droog en zeer zonnig. Er waren liefst twee hittegolven en in het zuiden en zuidoosten was er zelfs een regionale hittegolf van 12 juli t/m 9 augustus, de langste regionale hittegolf ooit, met de grootste warmteproductie ooit! Ook de herfst was zacht, zeer droog en zeer zonnig.

Al met al geen standaard jaar qua weersomstandigheden. Omdat het waarnemen van reptielen nauw samenhangt met de weersomstandigheden, hielden wij ons hart vast wat dit extreme jaar met de resultaten voor het meetprogramma reptielen zou doen. Gedurende 2018 ontvingen we van meerdere waarnemers berichten over de droogte, de hitte en het gebrek aan waarnemingen, er werden vooral weinig juvenielen gezien. Maar waarnemers trokken er ook minder op uit. Begrijpelijk aangezien geschikte omstandigheden waaronder geteld mag worden in 2018 minder voorkwamen.

Hazelworm, *Anguis fragilis*

Nadat er in 2017 een recordaantal hazelwormen werd geteld op de trajecten bleek 2018 een slecht jaar met slechts 239 waarnemingen. De langjarige trend laat een matige toename zien, de laatste 10 jaar is de soort stabiel. De index van 2018 laat echter een duidelijke terugval zien, een gevolg van het geringe aantal waarnemingen. Grote aantallen zijn eigenlijk nergens waargenomen. De beste telling voor deze soort kwam van het Nijenslekerveld (Dr) waar er maximaal 14 werden gezien (was in 2017 nog 28!). Onderlangs de Wageningse Berg (12) en in Einde Gooi (6) waren daarnaast de beste trajecten voor deze soort in 2018.

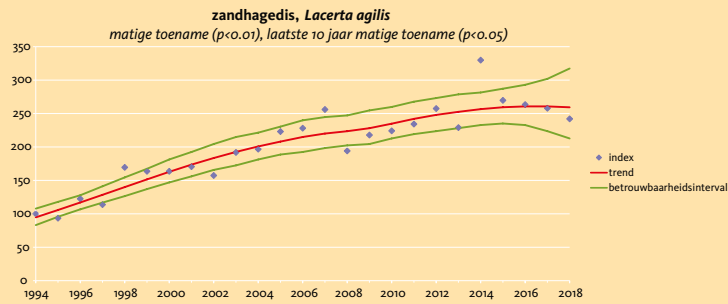
Hazelworm

Zandhagedis, *Lacerta agilis*

Natuurlijk was de zandhagedis in 2018 ook weer de vaakst waargenomen soort, maar met 'slechts' 3.322 exemplaren telden we er een stuk minder dan in 2017 toen er nog 4.947 zandhagedissen werden geteld. Wel moet opgemerkt worden dat er door het weer minder bezoeken gebracht zijn aan de trajecten. Dat neemt echter niet weg dat er ook per bezoek minder zandhagedissen werden gezien dan in vorige jaren. Zowel de langjarige trend als de trend over de laatste 10 jaar vertonen een matige toename maar de populatie-omvang van 2018 is de kleinste sinds 2013. Of de zandhagedissen zich nu minder lieten zien of dat er, mogelijk als gevolg van de warmte, meer sterfte was in de populatie is nog onduidelijk. De beste zandhagedistelling kwam uit het Bergherbosch waar Ineke Schaars op 2 mei liefst 136 exemplaren telde! Ook van de Utrechtse Heuvelrug (102), de Veluwe (58) en de duinen (34) kwamen tellingen met veel waarnemingen.

Zandhagedis

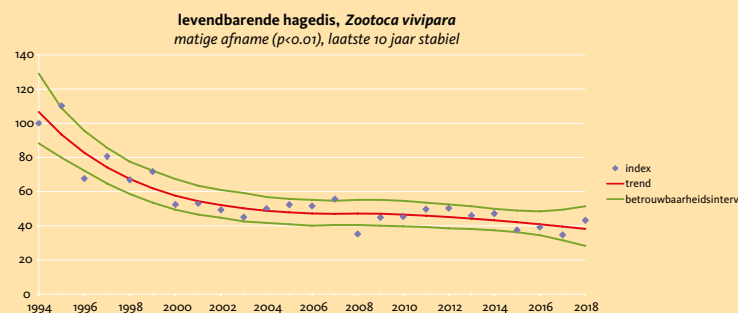

Jonge zandhagedis. (Foto: Arnold van Rijsewijk)

Levendbarende hagedis, *Zootoca vivipara*

De omvang van de populatie van de levendbarende hagedis is in 2018 gelukkig weer wat toegenomen. De langjarige trend van het zorgenkindje onder de reptielen vertoont een matige afname maar de laatste 10 jaar is de trend stabiel. Hoewel er in vergelijking met eerdere jaren ook minder levendbarende hagedissen zijn waargenomen in 2018, is het duidelijk dat dat te wijten is aan het lagere aantal bezoeken aan de trajecten waarop de levendbarende

Levendbarende hagedis

hagedis te vinden is. Per bezoek werden er namelijk meer exemplaren gezien dan in voorgaande jaren. Kan de soort beter met de warmte overweg dan de zandhagedis? Bezoeken met grote aantallen kwamen van de Utrechtse Heuvelrug (50), Het Gooi (47), de Veluwe (31) en de Maashorst (31).

Muurhagedis, *Podarcis muralis*

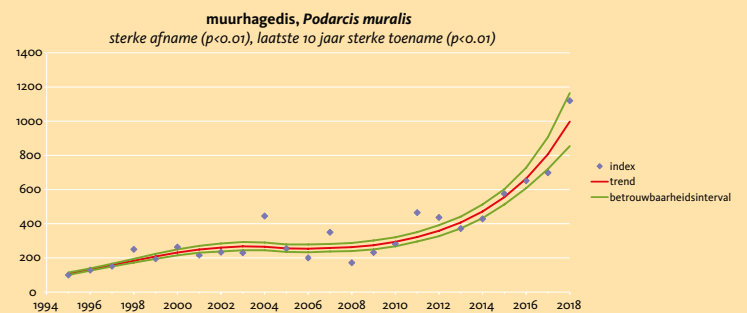
Ons zeldzaamste reptiel, de muurhagedis, kende in 2018 een topjaar. Nooit eerder was de omvang van de populatie zo groot. Zowel de langjarige trend alsmede de trend over de laatste 10 jaar vertonen een sterke toename. Er werden zelfs aanmerkelijk meer muurhagedissen gezien dan in 2017 (2.623 resp. 2.048) waarmee de muurhagedis eigenlijk de enige soort is die onder

Muurhagedis met afgebroken staart. (Foto: Annemarie van Diepenbeek)

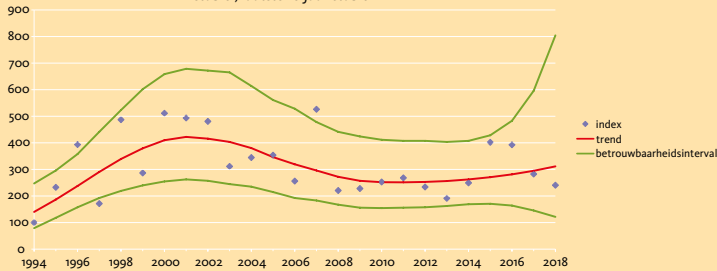
de genoemde extreme klimatologische omstandigheden vaker gezien is dan in het voorgaande jaar. Dat moet echter wel in het juiste perspectief gezien worden; de trajecten waarop de soort gevonden kan worden, zijn vaker bezocht dan in 2017. Wel geldt dat er ook per bezoek meer exemplaren zijn gezien, dat maakt het aannemelijk dat de populatie gegroeid is ten opzichte van vorig jaar. Opvallend was de telling van 5 oktober: er werden die dag liefst 398 juveniele muurhagedissen geteld!

Muurhagedis

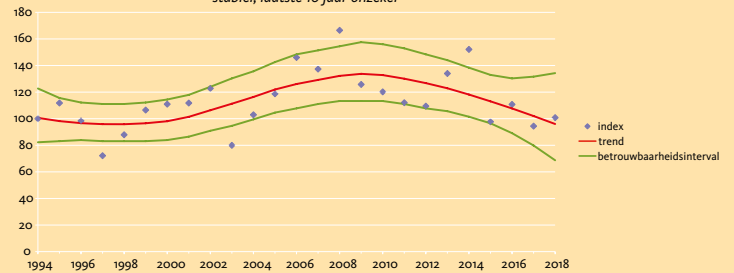
Gladde slang

gladde slang, *Coronella austriaca*
stabil, laatste 10 jaar stabil

Ringslang

ringslang, *Natrix helvetica*
stabil, laatste 10 jaar onzeker

Gladde slang, *Coronella austriaca*

De lastig tel- en vindbare gladde slang is in 2018 slechts 75 keer gezien op de trajecten (in 2017 nog 187 waarnemingen). Zowel de langjarige trend als de trend over de laatste 10 jaar zijn stabiel, maar ook van deze soort lijkt de populatie-omvang wat afgenomen te zijn. In 2018 werden er nergens grote aantallen gezien van deze soort, de beste telling bleef steken op slechts vier exemplaren (Veluwe).

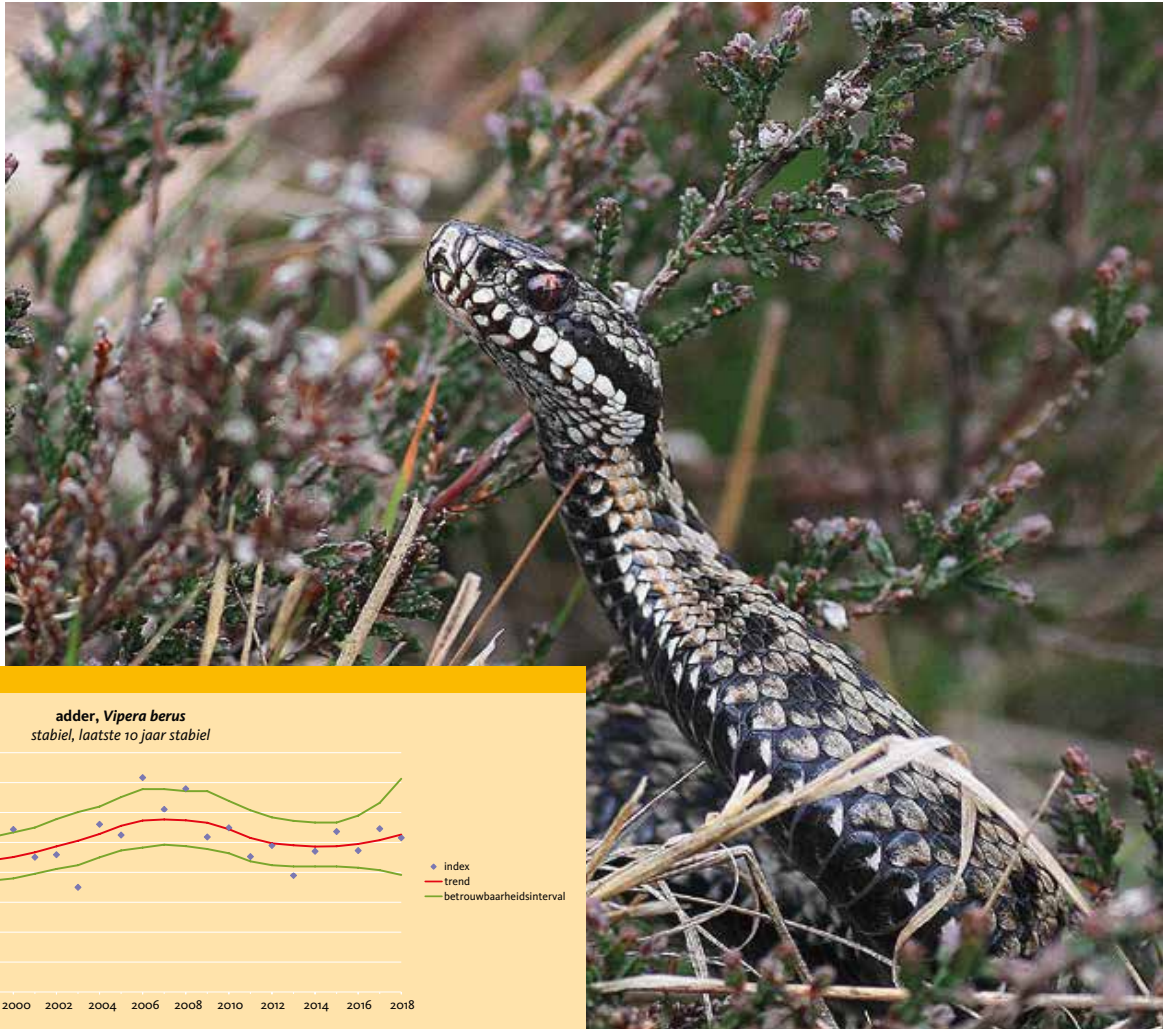
Ringslang, *Natrix helvetica*

Ook deze soort werd minder vaak waargenomen dan in voorgaande jaren, maar ook hier kan dat niet los gezien worden

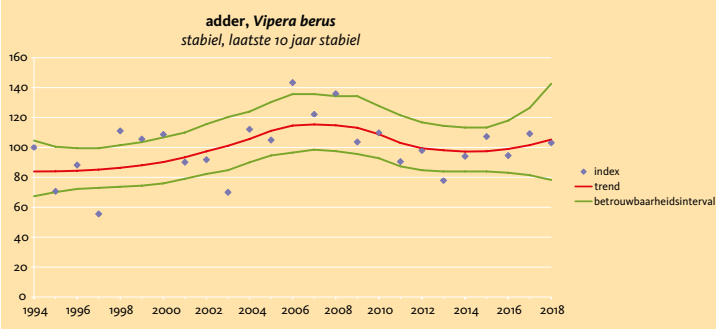
van het kleinere aantal bezoeken aan de trajecten. De langjarige trend is stabiel maar de trend over de laatste 10 jaar is onzeker. Gelukkig werden er ten opzichte van 2017 per bezoek wel wat meer exemplaren gezien, vandaar dat we aannemen dat de populatie toch wat gegroeid is. De beste telling kwam uit het Kuinderbos in de Noordoostpolder waar Gré ter Woord op 13 april 29 ringslangen telde. In Houten werden op 1 augustus heel veel juvenieltjes geteld (40 stuks). Ook Onderlangs de Wageningse berg (28), op het voormalige eiland Marken (17) en het Friese Appelscha (13) werden behoorlijke aantallen ringslangen gezien.

Ringslang. (Foto: Jelger Herder)

Adder

Adder. (Foto: Arnold van Rijsewijk)

Adder, *Vipera berus*

De adder kende een doorsnee jaar in 2018. De adder werd, ook na correctie voor het kleinere aantal bezoeken aan de trajecten, minder vaak waargenomen dan in 2017. We kunnen daarom zeggen dat de omvang van de populatie ten opzichte van vorig jaar wat afgenomen lijkt te zijn. Dat geldt zowel voor enerzijds de trajecten in het Noorden van het land, Drenthe en Friesland, als anderzijds de trajecten op de Veluwe en die in Overijssel en Limburg. Wel worden er per bezoek in het Noorden wat meer adders gezien dan in de overige gebieden, maar dat is altijd al zo geweest. De langjarige trend en de trend over de laatste 10 jaar zijn stabiel. Grote aantallen werden waargenomen op de trajecten op de Utrechtse Heuvelrug (20), de Engbertsdijkvenen (16), het Drentse Hijkeveld (15) en de Veluwe (11).

Conclusie

De extreme weersomstandigheden zorgden bij vrijwel alle soorten voor minder waarnemingen. Dat valt niet los te zien van ons eigen gedrag. Het weer zorgde er namelijk ook voor dat we er minder op uit gingen om te tellen. Alleen ons zeldzaamste reptiel, de muurhagedis, was een uitzondering op deze regel; er zijn meer exemplaren waargenomen en meer bezoeken gedaan. We zijn erg benieuwd naar de tellingen van 2019. Die kunnen inzicht geven over de vraag wat de oorzaak was van de, ten opzichte van eerdere jaren, lagere aantallen die tijdens de bezoeken in 2018 zijn waargenomen. Was er meer sterfte bij de zandhagedis en de adder? Of lieten ze zich minder zien doordat zonnen toch niet zo nodig was? En hoe zit dat dan bij de levendbarende hagedis?

Veel teleplezier op de trajecten in 2019!

Ingo Janssen (RAVON) & Marnix de Zeeuw (CBS)